

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas No.:1963/166

Karar No.:1964/76

Karar tarihi:22/12/1964

Resmi Gazete tarih/sayı:28.4.1965/11985

Davacı : Cumhuriyet Halk Partisi Türkiye Büyük Millet Meclisi Grubu

Dâvanın konusu : (1932 senesinden itibaren tıp fakültesinden neşet edecek tabiplerin mecburi hizmetlerinin lağvı ve Leylî Tıp Talebe Yurduna alınan tıp talebesinin tabi olacağı mecburiyetler) hakkındaki 2000 sayılı Kanununun 3 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan ve Anayasa'ya aykırı bulunan hükmün iptali isteğinden ibarettir.

İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi içtüzüğünün 15 inci maddesi gereğince yapılan ilk incelemede görülen eksikliğin, davacıya tamamlattırılmasından, esasa dair hazırlanan rapor, ilgili kanun ve Anayasa hükümleriyle gerekçeleri ve görüşme tutanakları okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

1- 2000 sayılı Kanunun dâva ile ilgili hükümleri şöyledir :

"Madde 2- mecburi hizmeti taahhülle masarifi Devletçe deruhte edilerek Leylî Tıp Talebe Yurduna kabul edilmiş olan talebeler, herhangi bir tıp fakültesinden tabip olarak neş'etlerinde talebe yurdunda geçirmiş buldukları zamanın (Tatil zamanları dahi dâhil) iki sülüsü kadar bir müddetle Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletinin lüzum göreceği mahallerde hizmet ifasına mecburdurlar. Ancak bu kabil talebenin yurtta geçirmiş buldukları zaman ne olursa olsun mecburi hizmet müddeti bir seneden az olamaz ..."

"Madde 3- İkinci maddedeki hizmetleri kabul etmeyenler veya kabul edip de muayyen müddeti bitirmeden terkedenler yurtta kendileri için sarfedilen paranın iki mislini ödemeye mecburdur.

Bu parayı tamamen vermekten imtina eyliyenler üç aydan bir seneye kadar hapis cezasıyla mahkûm edilir ve para ayrıca alınır.

Birinci fıkradaki mecburiyeti ifa etmeyen tabipler mezkûr fıkra yazılı parayı tamamiyle ödemedikçe resmî ve hususî hiç bir daire ve müessesede istihdam olunamayacakları gibi serbest tababet icrasından da memnurdurlar.

Yukarıki fıkra yazılı suretle menedilen tabipleri bu memnuiyeti bilerek gerek tabip sıfatıyla ve gerekse başka bir unvan altında sıhhi işlerde istihdam eden hakiki veya hükmi şahıslar bin liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Leylî Tıp Talebe Yurdunda bir seneden az bir müddet kalmış olan talebeden Yurdu terkedenler Yurtta kaldıkları müddet için kendilerine sarf edilen parayı ödemeye mecburdurlar."

Bu hükümlerden anlaşılmalıdır ki kanunun amacı, önce Tıp Fakültesini bitirenlerin hepsine uygulanan karşılıksız (Mecburi hizmet) i kaldırıp, ancak Leylî Tıp Talebe Yurdunda barınarak öğrenimlerini bitirenleri yapılan giderlere karşılık belli bir süreyle lüzum görülecek yerlerde çalıştırmaktadır. Bu hizmetin yapılması da, Leylî Tıp Talebe Yurdunda kalmak isteyenlerden bir yüklenme senedi almak suretiyle sağlanacaktır. Bu yüklenmeye karşılık, verilen hizmet kabul

Esas No.:1963/166
Karar No.:1964/76

edilmez veya kabul edilip te süre bitmeden önce bırakılırsa yapılan giderler iki kat alınacak, bu giderleri vermiyenler üç aydan bir yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılacaktır. Davacının Anayasa'y a aykırı gördüğü, kanunun 3 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan bu hapis hükmüdür.

2- Yurdun bir çok yerlerinde hekim olmadığı, yalnız isteme bırakılırsa-özellikle mahrumiyet bölgelerinde - hekim İhtiyacının kolay kolay sağlanamıyacağı düşünülünce kanunun, kamu yararına olduğundan şüphe edilemez.

Anayasa'nın 11 inci maddesindeki genel hükme göre, kişinin hakları ve hürriyetleri kamu yararına sınırlanabilir.

Gene Anayasa'nın 33 üncü maddesine göre bir eylem, ancak kanunla, suç sayılabilir. Cezalar da ancak kanunla konulur.

Konu, yalnız bu hükümler açısından incelenirse, 2000 sayılı kanunun 3 üncü maddesindeki hapis hükmünün Anayasa'ya aykırı olmadığı sonucuna varılabilir. Zira, kamu yararına kabul edilen bir kanun, belli bir eylemi suç saymış ve cezasını da göstermiştir.

Fakat, aşağıda açıklanacak nedenlerden Ötürü çoğunluk, bu düşünüşün, Anayasa'nın genel esaslarına ve Özüne uygun düşmiyeceği kanısına varmıştır.

3- 2000 sayılı kanunun 3 üncü maddesindeki hapis hükmü, Tıp Talebe Yurdunda okuyanları, lüzum görülecek yerlerde belli süreyle hizmet görmeye zorlamak için kabul edilmiş değildir. Hizmete zorlayan müeyyide, bu maddenin baş tarafındaki (Tazminat) dır. Tıp Talebe Yurdunda barınıp öğrenimini bitirenler, yüklendikleri hizmetten kaçınırlarsa kendilerine yapılan giderlerin iki katı tutarında bir tazminat ödemek zorundadırlar. Yani yüklenilen hizmetin yerine getirilmesi (Ceza şartı) gibi hukukî bir müeyyideyle sağlanmak istenmiştir.

Kişilerin birbirleriyle ve Devletle olan özel hukuk ilişkilerinde uygulanan bu ceza şartına ek olarak maddede bir de hapis müeyyidesine yer verilseydi yani hüküm (Zorunlu hizmeti kabul etmiyenler veya kabul edip de süresinden önce bırakanlar, kendilerine yapılan giderleri iki kat ödemekle beraber üç aydan bir seneye kadar hapis cezasına mahkûm edilirler) şeklinde olsaydı, Kanun Koyucunun böyle bir ceza tedbiri almasına Anayasa'ya uygunluk bulunup bulunmadığı inceleme konusu yapılabilirdi. İşaret edildiği gibi, ceza müeyyidesi zorunlu hizmeti sağlamak için konulmadığından, ortada böyle bir incelemeyi gerektirir durum yoktur.

4- Maddeden açıkça anlaşıldığı gibi; öğrenimlerini bitirenler, zorunlu hizmeti kabul edip bitirmezlerse, kendilerine yapılan gideri, iki kat ödeyeceklerdir. Bu para ödenirse zorunlu hizmet yükümü düşmektedir.

Hapis cezası, parayı ödemiyenlere verilecek ve bu ceza çekilmekle de borç düşmüş olmyacaktır.

O halde hapis cezası, zorunlu hizmeti değil, paranın ödenmesini sağlamak için konulmuştur. Hal böyle olunca, kanunun kamu yararı amacı bakımından incelenmesine lüzum kalmamakta, sadece kanun koyucunun, Devlet alacağıının alınmasını sağlamak gibi bir nedene dayanarak böyle bir tedbiri alıp alamıyacağıının araştırılması gerekmektedir.

Kural olarak Devlet, özel hukuk ilişkilerinde özel hukuk hükümlerine bağlıdır. Bu hükümler de, Devlete, kişilerden ayrı bir üstünlük tanımaz.

Esas No.:1963/166
Karar No.:1964/76

2000 sayılı kanun tasarısında da bu kurala uyulmuş; hizmet yükümü, ceza şartı müeyyidesiyle sağlanmak istenmişken, önce Bütçe Komisyonunca tasarıya (Mecburi hizmet yapmayanları ve giderleri de ödemiyenleri istihdam edenler) hakkında bazı hükümler eklenmiş; görüşme sırasında madde bir milletvekilinin teklifi üzerine - Adalet Komisyonuna gönderilmiş ve bu Komisyonca da maddeye iptali istenen hapis hükmü konulmuştur.

Komisyonun gerekçesinde "mecburi hizmeti kabul etmekle beraber parayı da vermeyenler hakkında yalnız icrayı sanat edememek ve resmî ve hususî müesseselerde istihdam olunmamak keyfiyetinin kâfi bir müeyyide olmadığı kanaatinde bulunan Encümen, yurda girerken taahhüt ettiği hizmeti ifa etmeyen ve parasını da ödemiyenlerin bu hareketinin üç aydan bir seneye kadar hapsi müstelzim bir suç sayılması ciddi ve tahziri bir tedbir olacağını mülâhaza ederek, maddeye bu husus ikinci bir fıkra olarak ilâve edilmiştir.

Bu suretle bir ceza konmasının diğer bir sebebi de Hükümet hesabına yurtda kendisi için çok masraf ihtiyar edilmiş olan bir talebenin mektepten çıktıktan sonra taahhüdünü ifa etmemek vaziyeti daha ağır bir müeyyidenin konmasını istilzam edeceği pek tabiidir." denilmektedir.

5- Ceza tedbirleri, kamunun huzur ve sükûnunu, güvenini, düzenini bozan eylemlerin, savsaklamaların müeyyideleridir. Yapılan giderlerin ödenmemesi gibi bir hareket, borç ne kadar büyük olursa olsun, toplumu rahatsız etmez; kamu düzenini bozmaz, o kadar ki, Devletin kamu kanunlarından doğan ve kamu hizmetlerinin karşılığı olan vergi, resim, harç gibi alacaklarının alınmasında bile hapis hükmünün uygulanması düşünülmemiştir. Hal böyle olunca, özel hukuk ilişkilerinden doğan bir alacak hakkında borçlunun hapis ile cezalandırılmasına nasıl yer verilebilir'

Devletimiz, Anayasa'nın 2 nci maddesinde ifade edildiği gibi, bir hukuk Devletidir. Kanunlarımızın, Anayasa'nın açık hükümlerinden önce hukukun, bilinen ve bütün uygar memleketlerde kabul edilen, prensiplerine uygun olması şarttır.

Özel hukuk ilişkilerinde uygulanacak hükümleri bir yana bırakarak Devletin özel hukuk alanına giren alacağına üstünlük tanıyan bu kanun hükmü, hukuk prensiplerine aykırı düştüğü gibi Devletin, diğer bütün borçları ile, Leyli Tıp Talebe Yurdunda kendilerine yapılan giderlerden ötürü borçlu olanlar arasında açık eşitsizlik doğurmakta ve Borçlar Kanunu, İcra ve iflâs Kanunu, Ceza Kanunu Âmme Alacaklarının Tahsili hakkındaki Kanun gibi ana kuralları kapsayan hükümleri ile de bağdaşmamaktadır.

Bu nedenlerle çoğunluk 2000 sayılı kanunun 3 üncü maddesinde yer alan (Bu parayı tamamen vermektan imtina eyleyenler üç aydan bir seneye kadar hapis cezasıyla mahkûm edilir) hükmünü Anayasa'nın ruhuna ve amacına ve 2., 10 ve 12 nci maddelerine aykırı bulunmaktadır.

6- Bu hükmü takip eden" ve para ayrıca alınır" hükmüne gelince:

Davacının, iptalini istemediği bu hüküm, 3 üncü maddenin, yine dâva dışında kalan, birinci fıkrası hükmü ile aynı niteliktedir. Bu bakımdan, yani uygulanmasına devam olunacak bir hükme paralel olması yönünden "ve para ayrıca alınır" şeklindeki hükmün de 44 sayılı kanunun 28 inci maddesi yoluyla iptal edilmesi gerekeceğini savunan düşünce çoğunluk tarafından kabul edilmemiştir.

SONUÇ : 1- 2000 sayılı kanunun 3 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan ve parayı ödemiyenlerin hapis cezasıyla mahkûmiyetlerine ilişkin bulunan hükmün, Anayasa'ya aykırı bulunduğundan, iptaline Başkan Lütfî Akadlı ve üyelerden Rifat Göksu, İbrahim Senil, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu ve Ahmet Akarın muhalefetleriyle ve oyçokluğuyla;

Esas No.:1963/166
Karar No.:1964/76

2- Aynı fıkradaki "ve para ayrıca alınır." hükmü hakkında 44 sayılı kanunun 28 inci maddesinin ikinci fıkrasının uygulanmasına yer olmadığına Üyelerden Şemssettin Akçoğlu, Şeref Hocaođlu ve Fazıl Uluocak'ın muhalefetleriyle ve oyçokluğuyla;

22/12/1964 gününde karar verildi.

Başkan	Üye	Üye
Lütfi Akadlı	Cemalettin Köseođlu	Asım Erkan
Üye	Üye	Üye
Rifat Göksu	İ. Hakkı Ülkmen	Şemssettin Akçoğlu
Üye	Üye	Üye
İbrahim Senil	İhsan Keçeciođlu	A. Şeref Hocaođlu
Üye	Üye	Üye
Celâlettin Kuralmen	Hakkı Ketenoğlu	Fazıl Uluocak
Üye	Üye	Üye
Ahmet Akar	Lûtfi Ömerbaş	Ekrem Tüzemen

MUHALEFET ŞERHİ

Sağlık hizmeti, Devletin en önemli sosyal hizmetlerinden biridir. Anayasa'nın 49 uncu maddesinde, Devletin, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbi bakım görmesini sağlamakla ödevli olduğu yazılıdır. Bu hüküm uyarınca, kanun koyucu, sağlık hizmeti konusunda tedbirler almak yükümlüdedir. 2000 sayılı kanun, daha önce kabul edilmiş olmakla birlikte, Anayasa karşısında, sağlık konusunda alınmış tedbirlerden sayılmalıdır.

Devlet, bu kanunla, sağlık hizmetini yürütebilmek için, masraflarını deruhte ederek tıp doktoru yetiştirmeyi ve buna karşılık kendilerini belli sürelerle mecburi hizmete tabi tutmayı uygun görmüştür. Kanun koyucu, ilgililerin, mecburi hizmeti yapmamaları halinde gözetilen amacın gerçekleşmeyeceğini de düşünmüş ve kanunun 3 üncü maddesinin birinci ve ikinci fıkralarındaki müeyyideleri koymuştur.

Bu fıkralar hükümlerine göre, mecburi hizmetten kaçınanlar, kendileri için sarfedilen paranın iki mislini ödeyecekler, bu parayı tamamen vermeyenler hapis cezası ile mahkûm edilecekler ve para kendilerinden ayrıca alınacaktır. Çoğunluk, parayı vermeyenlerin hapis cezası ile mahkûm edilmelerinin Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varmış ve buna ilişkin hükmün iptaline karar vermiştir.

Anayasa'nın 33 üncü maddesi gereğince suçları ve cezaları kanun belli eder.

Esas No.:1963/166
Karar No.:1964/76

Sağlık hizmetini yürütmekle görevli olan kanun koyucu, bu konuda aldığı tedbiri aksatacak davranışlarda bulunanlar hakkında ceza müeyyidesi koymayı lüzumlu ve kamu yararına uygun görmüş bulunmaktadır. Bu ceza belli durumda bulunanlara uygulanacağına göre Devletin diğer borçluları ile eşitliği bozan bir yönü olmadığı gibi hukuk devleti ilkesine de aykırı düşmemektedir.

Bu sebeplerle kanunun 3 üncü maddesinde yer alan, hapis cezasına ilişkin hükmün Anayasa'ya aykırı olmadığı kanısı ile bu hükmün iptali hakkındaki çoğunluk kararına muhalifiz.

Başkan
Lûtfi Akadlı

Üye
Rifat Göksu

Üye
İbrahim Senil

Üye
Hakkı Ketenoğlu

Üye
Celalettin Kuralmen

Üye
Ahmet Akar

MUHALEFET ŞERHİ

2000 sayılı kanunun 3 üncü maddesindeki, asıl hüküm birinci fıkrada yer almış; (Hizmet kabul etmeyenlerin veya edip de muayyen müddeti bitirmeden terkedilenlerin yurtta kendileri için sarfedilen paranın iki mislini ödemeye mecbur oldukları) bu fıkrada gösterilmiştir.

Maddenin ikinci fıkrası bu hükmün cezai müeyyidesinden ibaret olup kararımızla iptal edilmiştir.

Bu fıkranın devamındaki (ve para ayrıca alınır) hükmü (Hapisle mahkûmiyetin alacağı düşürmeyeceğini) belirtmek kasdiyle sevk edilmiştir ki hapis hükmü iptal edilince bu da tatbiksiz kalacaktır.

44 sayılı kanunun 28 inci maddesi gereğince, tatbik kabiliyeti kalmayan bu hükmün de iptali gerekir.

Kararın 2 nci bendine bu sebeple muhalifiz.

Üye
Fazıl Uluocak

Üye
A. Şeref Hocoğlu

Üye
Şemsettin Akçoğlu